

Jeff Hamburg: Liedjes uit Joshe Kalb

Bazsó Boglárka Mária, Magánénekstanár OT, 5. évf.

Varga Lilla Zsófia, Fuvolatanár OT, 5. évf.

Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar

Dr. Váradi Marianna, adjunktus

Jeff Hamburg kortárs amerikai zeneszerző, Philadelphiában született 1956-ban. Akusztikát és zeneszerzést tanult az Illinois egyetemen, majd tanulmányait a Hague Royal Konzervatóriumban folytatta, Hollandiában. Itt kürtön tanult, majd vezénylest az Utrecht konzervatóriumban David Porcelijn, holland zeneszerző és karnagytól, aki barokk fuvolán is tanult. Később Eleonore Pameijer, fuvolistával, Hamburg kiadott egy holland lemezt. Nevét különösen a jiddis kultúra terjesztése nyomán ismerik, melyre gyakran reflektál, valamint használja műveiben, továbbá sűrűn alkalmazza a kultúrára jellemző zenei fordulatokat, keverve a nyugati kortárs zenei hatásokkal. 1994-ben megjelent a Zey... (szopránra és zenekarra), 1992-ben a Joshe Kalb, 2009-ben pedig a Biografiye, valamint Finf Yiddishe lieder című művei, mind jiddis szöveggel, zenei elemekkel. Több műve van héberül is: 2005: Song of Songs, megjelent színházban is, 1992 Esther, 2011 Jacob's Ladder.

Liedjes uit 'Joshe Kalb' című művét 1994 és 1996 között írta meg. A darab 10 perces és több feldolgozása is van. A művet először színházi darabként írta nyolc énekesre és hegedűre, majd szvitet írt belőle, kórusra és vonósnégyesre, végül szopránra és fuvolára írta át, 1992-ben, majd szopránra és hegedűre 1996-ban. A címszereplő Joshe Kalb, Israel Joshua Singer, lengyel-zsidó regényíró, jiddis nyelven megírt regénye. Erre utal a dalciklus teljes címe: Liedjes uit Joshe Kalb, azaz Dalok Joshe Kalbról. A címszereplő a bűnöst jeleníti meg, egy Nahum nevű fiatalembert, aki ugyanaz a személy, mint Joshe Kalb, csak a személyiségének egy másik oldala. A narrátor először egy helyzetképet ad a zsidó jelenről, majd a főhős énekel. Erre válaszol a szerelme, Hinde, egy gyönyörű, fiatal nő, akivel nem lehetnek egymáséi, hiszen a nő már házas. Végül a záró tételben ismét a főhős veszi át a szót.

Az első két tétel jiddisül van, a további négy hollandul. A mű kezdő dala a **Zsoltárok 16:8**-as versét dolgozza fel. Dalszövegének jelentése: *Mindig előttem van az Úr, ő áll a jobbomon, hogy meg ne inogjak.*

A második dal a **Dajan haemes** címet viseli, ami gyakorlatilag a zsidó áldások átfogó neve. A jelentése is ez: áldott vagy. A teljes szöveg jelentése: *Áldott vagy Istenünk, az univerzum királya, az igazságos bíró.* Érdekessége, hogy a Jahve szót kicseréli Adonájra. Kifejezetten ezt az áldást akkor szokták mondani, amikor valakit temetnek és a gyászolók megszaggatják a ruháikat. Ez utalhat a történet végére, ahol a két szerelmesnek el kell temetnie szerelmét, de egyben ábrázolja is a bigott zsidó vallási közeget is, melyben a történet játszódik.

Ebben a két dalban hallhatóak a tipikus héber dallamok, a fuvola csak imitálja az énekest, nincs külön szerepe. A két szólam ugyanakkor egymásnak adja át a vezető szerepet. Olyan érzést kelt, mint amikor valaki mantrázik és hol jobban belemegy az éneklésbe, hol visszalassul. A zenében a ruhaszaggatás is megjelenik, hiszen a feszes tempójú első 7 ütem után jön egy majdnem egészen unisono 8 ütem („Az igazságos bíró” szövegrésznél), majd visszatér a tételkezdet. A szaggatottságot a 24 és 25. ütemekben is felfedezhetjük a melech szó szétszedésével. Jelentése: a király. Ez a két dal akár külön is lejátszható a többivel ellentétben, mivel azok attacca lettek megírva.

A harmadik dal címe: **De phoenix** – jelentése: a főnix. Ez az első hollandul írt dal. Fordítása: *A főnix repült egy nappalon és éjszakán át, a palota ablaki bevannak zárva. “Hercegnő ébredj fel, mert üzenetem van egy király ajkáról a te szívedbe.” A főnix egy nappal és éjszakán át repült, “Oh hercegnő ébredj fel, hamarosan érkezik az üzenetem...”* Ebben a tételben a fuvola testesíti meg a repülő főnixet. Az énekes a főhöst személyesíti meg, aki a főnixen keresztül üzen a szerelmének. A dalban több különböző tempó és ütemmutató is megjelenik. Az elején, a fuvola egyedül játssza a picit gyorsabb, 4/4-es bevezetőt, majd szerepet cserél az énekessel és elkezdődik a lassabb tempójú, 3/4-es narrálás. A fuvola akkor tér vissza, mikor az énekes elismétli, üzenetet hoz a hercegnőnek. Ezután a főnix téma átvált a szél imitálásába, mely egy átvezető lesz a Liefdeslied című következő dalhoz. A Főnixben kitüntetett karakteri elem lesz a felfelé váltó kissetekundus triola, melyet először az énekszólam hoz be. Ez lehet konkrétan a főnix saját témája is, de akár egy vészjelző is, mellyel a hercegnőt próbáljuk figyelmeztetni. A fuvola is egy ilyen témaegység közben száll vissza az énekes szólóját követően, és ő is rögtön ezzel nyit, majd végül a dal is ezzel zárul a fuvalán forte dinamikán, hogy aztán egy markáns decrescendo-t követően következzen a negyedik dal.

Liefdeslied, azaz Szerelmes dal. Itt szeret bele a hercegnő Nahumba. A dal egy gyümölcsös kertben játszódik, ahol a szél erejét *hívom segítségül, hogy a gyümölcsök édes illatát messzire vigye, eljuttatva a kedvesemhez. Ébredj északi szél, gyere déli szél, fújj át kertemen, engedd áradni az illataimat. Engedd, hogy jöjjön kedvesem, egyél az értékes gyümölcsöimből. Engedd áradni az illataimat.* Amikor belép az énekes, a fuvola éppen elhallgatott az előző dal zárásaként. Kicsit olyan, mintha akkor idézné meg a szelet. A rövidke dal végén fog szép lassan belépni a fuvola és egyedül elviszi a gyümölcsök illatát messzire. Ezt követi egy két ütemes átvezetés, mellyel már mintha a mű végét szeretné megidézni, hiszen az itt felhangzó téma, legközelebb az utolsó dalban fog megszólalni.

Steen, steen – azaz Kő, kő című dal, amiben feltételezhetjük, hogy a hercegnő megkapta a szerelmes üzenetet, ugyanis a mesélő itt szerelme szívéből fog énekelni. Ez a dal a leggyorsabb a ciklus összes dala közül. Fordítása: *Kő, kő, engedd férjem szívét ragyogni, csak izzik a vágytól, amikor most ragyogsz a meleg miatt. Gyere vissza hozzám, gyere. Kő, kő. Kő, kő, a vágy.* Az első olyan dal, ahol aktívan jelen van mindkét szólam. A kő jelentése nem egyértelmű, elképzelhető, hogy azért ezt a szimbólumot választotta Hamburg, mert megtartja a hőt, pont úgy, ahogy egy szerelmes szív is megtartja a szerelem érzését, amíg az távol van, de megjelenhet fallikus jelképként is.

Az utolsó dal a **Zwerflied**, azaz Vándordal. A dallama nagyon egyszerű, népdal jellegű, pentatonra emlékeztető. Az egész egyfajta régi és talán beletörődött mély fájdalmat hordoz magával. Szövegének fordítása: *Elfelejtettem minden szerelemem, elhagytam hazámat, parancsoltam a tengernek. Vonz engem a tenger, anyám keblére, és te hűséges szél húzz, húzod a szívem. Repül a szívem sasszárnyakkal az útra, melyet oly régóta keres. Elfelejtettem szerelmemet, elhagytam hazámat. Vonz engem a tenger, melynek parancsoltam, vonz engem anyám keblére.* A főhőst a férjes asszonnyal történő viszonyát követően számúzik a közösségből, a dal már a számúzésben játszódik. A záróakkord A' és C'' hangokon szólal meg, ami szokatlan lezárás a b moll jellegű hangzás után. A nyitva hagyott befejezés arra enged következtetni, hogy a főhős még nem mondott le minden reményről, talán még reménykedik valamiben.

A közös munka nagyon gördülékenyen ment. Izgalmas utazás volt mindkettőnknek, azáltal, hogy betekintést nyerhettünk, hogy néz ki egy énekes, vagy hangszeres munkafolyamata. Mivel a darabban már nem először dolgoztunk együtt, diplomakoncertjeinken is kamaráztunk közösen, összeszokott párosként már ismertük egymás erősségeit, gyengeségeit. Így könnyebb volt a szakmai nehézségeken is túllendülni, például az esetleges intonációs, vagy ritmikai problémákon, de emberileg is könnyebb a munka, ha ismerjük kamarapartnerünk összes rezdülését. Szakmailag a közös munka mindkettőnknek nagyon eredményes volt, hiszen fuvolistaként teljesen új technikai problémákkal kellett szembesülni, például a hangok izommemóriába beültetésének szükségességével, míg énekesként sokat segített az állandó biztos alap megléte.

Segítette munkánkat Gárdai Viktória, a Pannon Filharmonikusok szólamvezető fuvolaművésze, akinek hollandiai tanulmányai nélkül valószínűleg nem találkoztunk volna a darabbal. Valamint Dr. Váradi Marianna, a Pécsi Nemzeti Színház szopránja, aki a felkészülési folyamat közben segített minket zenei, technikai, valamint színpadi meglátásaival, ötleteivel.